

**O wieś polską wolną, niezależną, samorządną
Od PSL do NSZZ RI „Solidarność” (1944–1989)**

2

Katarzyna Maniewska

**Sytuacja wsi polskiej
i niezależne organizacje chłopskie
w latach 1956–1981**

Ćwiczenia dla ucznia

**O wieś polską wolną, niezależną, samorządną
Od PSL do NSZZ RI „Solidarność” (1944–1989)**

2

Katarzyna Maniewska

**Sytuacja wsi polskiej
i niezależne organizacje chłopskie
w latach 1956–1981**

Ćwiczenia dla ucznia

BYDGOSZCZ – GDAŃSK – WARSZAWA 2020

Rozdział w eseju	Polecane zadania z ćwiczeń dla ucznia	Tematyka zadań
1. Problemy polskiej wsi po Październiku '56	Zadania 1-4	1. Oddolna dekoloktywizacja 2. Braki w dziedzinie mechanizacji rolnictwa 3. Warunki pracy ludności na wsi 4. Najbardziej pokrzywdzona grupa społeczna
2. Pierwsze ogniska niezależnego ruchu chłopskiego	Zadania 5-7	5. Ustawa z 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym dla rolników i ich rodzin 6. Niezależne komitety chłopskie (mapa) 7. Henryk Bąk o niezależnych związkach zawodowych
3. Trudne początki „zielonej Solidarności”	Zadania 8-9, 11	8. Sprawa polskiej wsi w 21 postulatach 9. Liderzy ruchu związkowego na wsi 11. Uchwała I Ogólnopolskiego Zjazdu NSZZ Rolników „Solidarność Wiejska”
4. Strajki rzeszowsko- -ustrzyckie	Zadania 10, 12-16	10. List prymasa Stefana Wyszyńskiego do I sekretarza KC PZPR Stanisława Kani 12. Gen. Wojciech Jaruzelski o „Solidarności” rolniczej 13-15. Strajki rzeszowsko-ustrzyckie 16. Porozumienia rzeszowsko-ustrzyckie

SPIS TREŚCI

ZADANIA DLA UCZNIA

ZADANIE 1.	5
ZADANIE 2.	7
ZADANIE 3.	8
ZADANIE 4.	10
ZADANIE 5.	11
ZADANIE 6.	12
ZADANIE 7.	13
ZADANIE 8.	14
ZADANIE 9.	15
ZADANIE 10.	17
ZADANIE 11.	19
ZADANIE 12.	20
ZADANIE 13.	23
ZADANIE 14.	25
ZADANIE 15.	27
ZADANIE 16.	30

ZADANIA DLA UCZNIĄ

ZADANIE 1.

Przeczytaj tekst na temat dwóch ważnych procesów historycznych: destalinizacji i dekollektywizacji, a następnie uzupełnij tabelkę.

Wydarzenia związane z destalinizacją wciąż autorytarnego systemu politycznego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, których kulminacją było objęcie w październiku 1956 r. funkcji I sekretarza Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej przez Władysława Gomułkę, wpłynęły również na sytuację panującą na polskiej wsi.

Podczas VIII Plenum Komitetu Centralnego PZPR, trwającego w dniach 19–21 października 1956 r., nowy przywódca skrytykował dotychczasową politykę rolną, zapowiedział też możliwość rozwiązania nierentownych spółdzielni produkcyjnych. Słowa te wywołały natychmiastową i raczej niezamierzoną z punktu widzenia władz reakcję społeczną. Do końca 1956 r. w całym kraju spontanicznie, bez jakiegokolwiek kontroli, chłopi rozwiązyali większość spółdzielni produkcyjnych. W czerwcu 1956 r. funkcjonowało ich 10 200, a w grudniu tego roku już tylko 1500.

W ten sposób dokonana się oddolna dekollektywizacja. Z perspektywy wiejskiej było to najważniejsze osiągnięcie tzw. odwilży. Od tego momentu aż do upadku PRL na polskiej wsi utrzymywała się mniej więcej stabilna struktura własności, w której dominowały gospodarstwa indywidualne, zajmujące 80 proc. użytków rolnych. Na sektor państwowy przypadało zaledwie 20 proc. użytków, z czego 15,9 proc. należało do Państwowych Gospodarstw Rolnych, a reszta do spółdzielni produkcyjnych. Należy podkreślić, że na tle innych państw w bloku socjalistycznym był to ewenement.

Oprac. Przemysław Wójtowicz

Uzupełnij puste pola w tabelce.

Definicja zjawiska/wydarzenia	Nazwa
Człowiek pracujący w gospodarstwie rolnym, uprawiający ziemię i hodujący zwierzęta. W PRL największy wytwórca żywności	
	destalinizacja

ZADANIA DLA UCZNI

Forma państwowej (socjalistycznej) własności ziemskiej w PRL, funkcjonująca obok spółdzielni produkcyjnych i gospodarstw indywidualnych	
	oddolna dekoloktywizacja

ZADANIE 2.

Przeczytaj tekst poświęcony problemom polskiej wsi w latach siedemdziesiątych XX w., a następnie na „liście deficytów” poniżej zapisz nazwy brakujących urządzeń, maszyn i narzędzi rolniczych wymienionych w tekście.

Wraz z postępowaniem technicznym ujawniały się coraz większe braki w dziedzinie mechanizacji rolnictwa. Chłopów gospodarujących indywidualnie niepokoiło złe zaopatrzenie wsi w urządzenia do produkcji rolnej, szczególnie w ciągniki. Narzekano na brak możliwości zakupu drobnych narzędzi, maszyn, agregatów przedsiębirnych, przetrząsaczy i dmuchaw do siana. W 1975 r. w listach utyskiwano na brak: wiązańek ciągnikowych, snopowiązańek, młocarni, kopaczek, rozdrabniaczy, dmuchaw, parników elektrycznych oraz kosiarek. Na tym przykładzie widać zmianę polityki rolnej, gdyż tego typu żądania nie pojawiały się w latach sześćdziesiątych. Mechanizacja rolnictwa miała się bowiem odbywać głównie dzięki pomocy kółek rolniczych. W materiale sprawozdawczym B[iura] L[istów] i I[nspekcji] K[omitetu] C[entralnego] PZPR podkreślono, że „dużo niezadowolonia wywoływały permanentne braki niektórych środków produkcji”.

Źródło: Anna M. Adamus, *Problemy wsi w Polsce w latach 1956–1980 w świetle listów do władz centralnych*, Warszawa 2017, s. 223–224.

LISTA DEFICYTÓW:

ZADANIE 3.

Przyjrzyj się uważnie dwóm poniższym fotografiom i dopisz brakujący początek zdania do już istniejących opisów zdjęć. Następnie wykonaj polecenia.

TYTUŁ NR 1:

.....
.....

w gospodarstwie indywidualnym w gminie Prabuty (powiat kwidzyński), 1974 r. (fot. Grażyna Rutkowska, Narodowe Archiwum Cyfrowe [dalej: NAC]).

TYTUŁ NR 2:

.....
.....

w miejscowości Nowodworze (powiat tarnowski), 1979 r. (fot. Grażyna Rutkowska, NAC).

PYTANIA

1. Na zdjęciach widać ludzi wykonujących prace rolne ręcznie. Dlaczego tak pracowali?

✿ .....

.....

.....

ZADANIE 4.

Przeczytaj tekst na temat polityki władz PRL wobec ludności wiejskiej i uzupełnij środkowe pole diagramu, nadając mu tytuł.

Odejście od przymusowej kolektywizacji bynajmniej nie oznaczało, że władze przestały faworyzować spółdzielnie produkcyjne i PGR. Te mało wydolne struktury wciąż były mocno dotowane kosztem ograniczonego wsparcia dla rolnictwa indywidualnego, stanowiącego najefektywniejszą formę gospodarowania. Dogmatyzm zasad komunistycznych ciągle brał górę nad zasadami ekonomii. Z tego względu chłopci wciąż byli najbardziej pokrzywdzoną grupą społeczną, traktowaną przez władze po macoszemu. Aż do lat siedemdziesiątych XX w. – jako ostatnia warstwa społeczeństwa polskiego – funkcjonowali poza państwowym systemem opieki zdrowotnej, społecznej i emerytalnej. Do 1971 r. wciąż obejmowały ich kontyngenty obowiązkowych dostaw zbóż, ziemniaków i zwierząt rzeźnych (tych ostatnich nie egzekwowano), choć już nie tak drastycznie wygórowane jak w okresie stalinizmu.

Oprac. Przemysław Wójtowicz

ZADANIE 5.

Przeanalizuj wybrane fragmenty ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin, a następnie podaj cztery przykłady wprowadzonych uregulowań, które Twoim zdaniem nie były korzystne dla rolników pracujących w gospodarstwach indywidualnych.

[...]

Zaopatrzenie emerytalne

Art. 1.

Zaopatrzenie emerytalne określone ustawą obejmuje rolników, którzy wytwarzają w prowadzonych przez siebie gospodarstwach rolnych produkty rolne, sprzedają je jednostkom gospodarki uspołecznionej i spełniają inne warunki przewidziane w ustawie, a także członków ich rodzin.

Art. 2.

1. Emerytura przysługuje rolnikowi, który spełnia łącznie następujące warunki:

1) osiągnął wiek: 65 lat mężczyzna i 60 lat kobieta, a jeżeli jest kombatantem – 60 lat mężczyzna i 55 lat kobieta,

2) wytwarzał w prowadzonym gospodarstwie rolnym i sprzedawał jednostkom gospodarki uspołecznionej produkty rolne o wartości nie mniejszej niż 15 000 zł rocznie, przez okres co najmniej 25 lat mężczyzna i 20 lat kobieta, w tym nieprzerwanie przez ostatnie 5 lat prowadzenia gospodarstwa rolnego przed jego przekazaniem następcy lub Państwu; do okresów tych zalicza się również lata, w których wartość sprzedanych produktów była niższa, jeśli spowodowane to było klęską żywiołową, wypadkiem losowym lub innymi okolicznościami niezawinionymi przez rolnika,

3) opłacał składki na Fundusz Emerytalny Rolników,

4) przekazał następcy lub Państwu gospodarstwo rolne, którego wartość nie uległa obniżeniu w okresie ostatnich 5 lat prowadzenia gospodarstwa przed jego przekazaniem, chyba że obniżenie wartości gospodarstwa nastąpiło z przyczyn niezawinionych przez rolnika.

2. Warunki określone w ust. 1 pkt 2 nie są wymagane, jeżeli rolnik przekazał Państwu gospodarstwo rolne, które prowadził nieprzerwanie co najmniej przez ostatnie 5 lat przed jego przekazaniem.

Źródło: Dziennik Ustaw 1977, nr 32, poz. 140, Ustawa z 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (fragmenty).

Przykłady uregulowań niekorzystnych dla rolników indywidualnych:

- * .....
- * .....
- * .....
- * .....

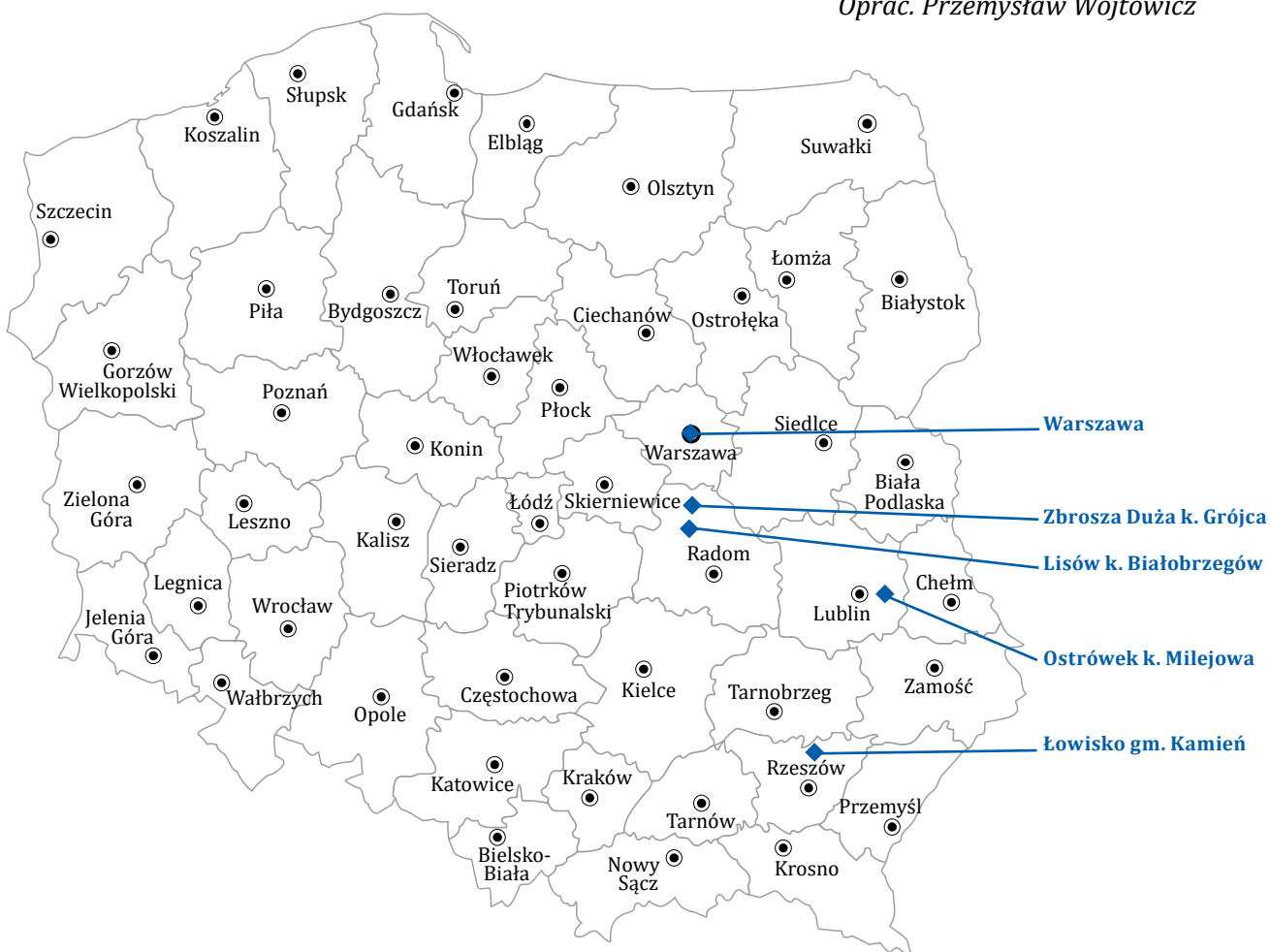
ZADANIE 6.

Przeczytaj krótki tekst o powstawaniu niezależnych komitetów chłopskich, a następnie wpisz na mapie konturowej – w oznaczonych miejscach – nazwy pięciu komitetów.

W drugiej połowie lat siedemdziesiątych XX w. w Polsce powstawały komitety chłopskie, oddolnie zorganizowane przez ludność wiejską, walczącą o prawo polskiej wsi do samostanowienia. Komitety te w dużej mierze zostały rozbite na skutek przeciwdziałania władz i tajnej policji politycznej (Służby Bezpieczeństwa), niemniej jednak dzięki determinacji pojedynczych liderów w szczątkowej formie dotrwały do lata 1980 r.

30 lipca 1978 r. w Ostrówku koło Milejowa powstał Tymczasowy Komitet Samoobrony Chłopskiej Ziemi Lubelskiej. Jako drugi powstał Komitet Samoobrony Chłopskiej Ziemi Grójeckiej, utworzony 9 września 1978 r. we wsi Zbrosza Duża. Jako trzeci powstał Tymczasowy Komitet Niezależnego Związku Zawodowego Rolników, utworzony 10 września 1978 r. we wsi Lisów koło Biało-brzegów w województwie radomskim. Jako czwarty powstał Komitet Samoobrony Chłopskiej Ziemi Rzeszowskiej, utworzony 12 listopada 1978 r. we wsi Łowisko w gminie Kamień. Jako piąty powstał Ośrodek Myśli Ludowej, utworzony w Warszawie 2 czerwca 1979 r. W zamyśle był ogólnopolską płaszczyzną wymiany idei.

Oprac. Przemysław Wójtowicz

ZADANIE 7.

Przeczytaj tekst autorstwa Henryka Bąka zatytułowany *O niezależnych związkach zawodowych*, opublikowany w czasopiśmie „Postęp” w niezależnym obiegu wydawniczym, i odpowiedz na pytania pod tekstem.

Niezależne związki zawodowe będą równorzędnym partnerem do rozmów i współdziałania. Dają one gwarancję, że podpisane przez nie porozumienia zostaną wcielone w życie przez ludzi pracy. Jakie drogi prowadzą do niezależności? Dróg jest wiele. [...] Chyba m.in. odbywać się to będzie poprzez stopniowe uniezależnianie się od obecnych i jednocześnie tworzenie się, początkowo okresowych, różnych komitetów, komisji czy zespołów robotniczych. Będą one zbiorowo stawiać problemy wobec administracji przedsiębiorstw i partii bądź same rozwiązywać niektóre problemy wynikające z konfliktów, które dotyczą większych grup pracowniczych. Może w ten sposób będą się tworzyć zręby niezależnych związków zawodowych, co jednocześnie będzie przyspieszać proces osiągania niezależności przez istniejące związki zawodowe.

Źródło: Henryk Bąk, *O niezależnych związkach zawodowych*, „Postęp” 1977, nr 1, s. 6–10.

1. W którym roku autor opublikował w czasopiśmie „Postęp” postulat utworzenia niezależnych związków zawodowych na wsi?

Był to rok .....

2. Czym według Henryka Bąka miały być niezależne związki zawodowe na wsi?

.....
 .....
 .....
 .....
 .....

3. Jaki miał być główny cel działania niezależnych związków zawodowych na wsi?

.....
 .....
 .....
 .....
 .....

ZADANIE 9.

Na podstawie tabeli poniżej, w której zaprezentowano trzy główne nurty w ruchu związkowym na wsi na początku lat osiemdziesiątych XX w. wraz z ich liderami, uzupełnij podpisy pod zdjęciami, dopisując nazwę związku reprezentowanego przez postaci na fotografiach.

Nazwa struktury	Przywódca i najważniejsi członkowie
NSZZ „Solidarność Chłopska”	Stanisław Janisz (przewodniczący) Roman Bartoszcze Stanisław Helski Adam Konopacki Michał Niesyn Wojciech Obernikowicz Wojciech Piwnicki
NSZZ „Solidarność Wiejska”	Zdzisław Ostatek (przewodniczący) Jakub Antoniuk Katarzyna Bielańska Piotr Baumgart Tadeusz Fijałkowski Jerzy Grzebieluch Stanisław Helski Tomasz Kamiński Marzena i Wiesław Kęcikowie Edward Koleja Henryk Kosut Jan Kozłowski Marek Milejski Józef Ołdak Juliusz Osuchowski Kazimierz Prykiel Janusz Rożek Maria Szczygielska Józef Ślisz
Samorządny Związek Producentów Rolnych	Gabriel Janowski (przewodniczący) Józef Brama Roman Jagieliński Ryszard Lewandowski Ludwik Majlert Leszek Mirkowicz Jerzy Olejnik Franciszek Sierhej Tadeusz Szymańczak Marian Wiak
<p style="text-align: center;">Zjednoczenie: 8–9 III 1981 r. Powstaje: NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” Przewodniczący: Jan Kułaj; zastępcy: Jan Antoń, Piotr Baumgart i Gabriel Janowski</p>	

ZADANIA DLA UCZNI

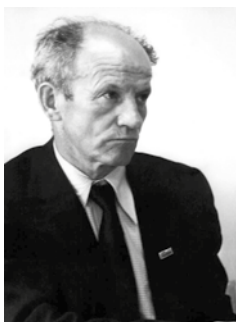
.....

.....

.....

.....

.....

Janusz Rożek (fot. Lech Ścibor-Rylski).

Marzena i Wiesław Kęcikowie (fot. Lech Ścibor-Rylski).

.....

.....

.....

.....

.....

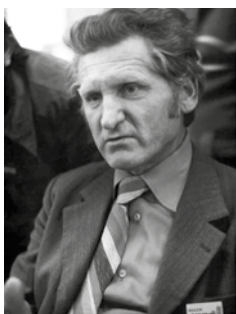
.....

.....

.....

.....

.....

Jan Kozłowski (fot. Lech Ścibor-Rylski).

Gabriel Janowski (fot. Lech Ścibor-Rylski).

.....

.....

.....

.....

.....

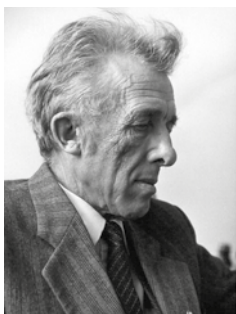
NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”

.....

.....

.....

.....

Kamil Matuszewski (fot. Lech Ścibor-Rylski).

Piotr Baumgart (fot. Lech Ścibor-Rylski).

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Józef Ślisz (fot. Lech Ścibor-Rylski).

Stanisław Janisz (AIPN By).

.....

.....

.....

.....

.....

ZADANIE 10.

Przeczytaj fragment listu prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego do I sekretarza KC PZPR Stanisława Kani z 6 lutego 1981 r. i odpowiedz na pytania pod tekstem.

Warszawa, 6 lutego 1981 r.

Szanowny Panie Sekretarzu

Sytuacja polityczna i społeczna, jaka wytworzyła się w Kraju w ciągu ostatnich tygodni, sprawia, że piszę te słowa powodowany troską o dalsze losy Ojczyzny.

[...]

Jedna sprawa szczególnie leży mi na sercu – i chcę ją także położyć na serce Pana – jest to sprawa rolników indywidualnych, którzy żywią nasz Naród.

[...]

Rolnicy posiadają naturalne prawo do odrębnych, własnych zrzeszeń zawodowych, do brania udziału w życiu publicznym, do własnych zrzeszeń zawodowych na miarę potrzeb, niezależnie od istniejących już form zrzeszania – do zrzeszeń, z którymi wiązać będą wspólne zadania i nadzieje na przyszłość. Nikt nie przeczy, że istniejące formy zrzeszeń mają także swoje zasługi i tradycje, ale nie może to być argument, iż wszyscy mają z tych zrzeszeń korzystać, tym bardziej że budzą one niechęć u wielu na skutek złych doświadczeń.

[...]

W imię polskiej racji stanu bardzo proszę Pana Sekretarza o odwagę w podjęciu decyzji politycznych umożliwiających stworzenie prawnych ram powstania nowych zrzeszeń rolników. To właśnie pozwoli uniknąć upolitycznienia wsi i ukierunkować energię rolników na wypełnienie zadań stojących przed całym krajem.

Łączę wyrazy szacunku
Stefan kardynał Wyszyński

Źródło: Andrzej W. Kaczorowski, Tomasz Kozłowski, Jan Olaszek, *Solidarność Rolników 1980–1989*, Warszawa 2010, s. 247–249.

1. Dlaczego prymas Polski postanowił napisać osobiście do I sekretarza Komitetu Centralnego PZPR Stanisława Kani w sprawie rolników indywidualnych?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ZADANIE 12.

Przeczytaj fragment protokołu z posiedzenia Biura Politycznego KC PZPR z lutego 1981 r., na którym m.in. dyskutowano na temat działalności „Solidarności” rolniczej. Następnie wykonaj polecenia pod tekstem.

Protokół nr 70 z posiedzenia Biura Politycznego KC PZPR, Warszawa, 7 lutego 1981 r.

[...]

Tow. Stanisław Kania – Należy się liczyć, że w najbliższym czasie nasili się demonstracja strajkowa na tle żądań politycznych:

- rejestracja „Solidarności” wiejskiej – nowym elementem w tej sprawie jest poparcie Episkopatu,
- postulaty strajkujących studentów mają głównie polityczny charakter (fakultatywność języka rosyjskiego, zniesienie nauk ideologicznych, ograniczenie służby wojskowej),
- kontrrewolucyjne naciski na prasę (zamiar ogłoszenia 13 lutego dniem bez prasy),
- próba złamania uchwały R[ady] M[inistrów] w sprawie niepłacenia za nielegalne strajki (Jelenia Góra).

Takie są linie niebezpieczeństwa. W tej sytuacji partia nie działa, nie przeciwstawia się tym przejawom anarchii, szantażu, a zajmuje się swymi wewnętrznymi sprawami, co obiektywnie sprzyja przeciwnikowi.

[...]

Tow. Wojciech Jaruzelski – Sytuacja rozwija się niebezpiecznie. Nie można mieć złudzeń co do strategii przeciwnika, chodzi mu tylko o moment i miejsce uderzenia na władzę. Aktywność sił antysocjalistycznych wzrasta, bo do czasu XXVI Zjazdu K[omunistycznej] P[artii] Z[wiązku] R[adzieckiego] chcą uzyskać możliwie najwięcej. Nowa administracja USA może być zainteresowana zaostrzeniem sytuacji w Polsce w kontekście jej stosunków z ZSRR.

[...]

Brak jest dostatecznego rozpoznania stanu faktycznego, prognoz rozwoju i topografii „Solidarności” wiejskiej oraz kółek rolniczych. Wyszyński, uznając „Solidarność” wiejską, stworzył fakt polityczny. Trzeba się zastanowić, jak temu przeciwdziałać, nie tylko metodą Rejtana. W rozmowie z Wyszyńskim trzeba powiedzieć, że jesteśmy zaskoczeni, bo stanowisko wyrażone przez bp. Dąbrowskiego pozwalało liczyć na zrozumienie Kościoła w tej sprawie. Proponuję rozważyć celowość wystąpienia z propozycją o zawieszenie sprawy rejestracji „Solidarności” wiejskiej na rok, a czas ten wykorzystać na zdobycie zrozumienia dla naszych racji. Motywacja – obecnie napięta sytuacja i działalność „Solidarności” nie pozwalają na konstruktywny stosunek do „Solidarności” wiejskiej.

[...]

Źródło: PZPR a „Solidarność” 1980–1981. Tajne dokumenty Biura Politycznego, wstęp T. Kozłowski, Warszawa 2013, s. 424–431.

1. Na podstawie podręcznika lub posiadanej wiedzy napisz, jakie funkcje państwowe sprawował Stanisław Kania w 1981 r.

W 1981 r. Stanisław Kania pełnił następujące funkcje:

.....
.....

2. Na podstawie podręcznika lub posiadanej wiedzy wymień najważniejsze funkcje państwowe sprawowane przez Wojciecha Jaruzelskiego w latach 1968–1989.

Imię i nazwisko

.....

Stopień wojskowy

.....

Najważniejsze funkcje państwowe pełnione w latach 1968–1989

.....
.....
.....
.....
.....

2. W protokole Biura Politycznego odnajdź i podkreśl fragment, w którym Wojciech Jaruzelski wyraża opinię na temat działalności „Solidarności” wiejskiej. Jak oceniasz jego stosunek do tego związku?

.....
.....
.....

ZADANIE 13.

Przeczytaj tekst o strajkach rzeszowsko-ustrzyckich, które wybuchły zimą na przełomie lat 1980 i 1981, a następnie wypełnij tabelę pod tekstem.

Strajki rzeszowsko-ustrzyckie, które wybuchły zimą na przełomie lat 1980 i 1981 w Polsce południowo-wschodniej, były największym tego typu rolniczym buntem w latach osiemdziesiątych XX w. Lokalny początkowo protest z czasem stał się symbolem rolniczej walki o niezależność, o znaczeniu porównywalnym ze strajkiem w Stoczni Gdańskiej dla robotników.

Pierwsze ognisko protestu zawiązało się w Ustrzykach Dolnych w ówczesnym województwie krośnieńskim. Konflikt w Bieszczadach między władzą a miejscową ludnością narastał od wielu lat za sprawą intensywnej rozbudowy rządowego ośrodka wypoczynkowego w Arłamowie. Poszkodowaną grupą byli przede wszystkim rolnicy indywidualni, ale także inni mieszkańcy okolicznych wiosek pracujący w leśnictwie, szkolnictwie, spółdzielczości. Ignorując wszelkie sprzeciwy, władze rekwirowały ziemię i zabudowania na potrzeby terenów łowieckich, a dotychczasowych mieszkańców często wysiedlano. Osoby, które usiłowały protestować, były zastraszane przez Służbę Bezpieczeństwa.

W grudniu 1980 r. członkowie lokalnej Federacji Robotników, Rolników i Innych Grup Zawodowych Bieszczadów NSZZ „Solidarność” zawiązali komitet strajkowy i rozpoczęli protest w budynku Urzędu Miasta i Gminy Ustrzyki Dolne. 6 stycznia 1981 r. komitet strajkowy przekształcił się w Ogólnopolski Komitet Strajkowy „Solidarność Wiejska”. Na jego czele stanął Antoni Wojnarowicz.

Drugie ognisko protestu zawiązało się w Rzeszowie. Przedmiotem sporu między władzą a nowo powstałym miejscowym Międzyzakładowym Komitetem Założycielskim NSZZ „Solidarność” był tam podział majątku po rozwiązanych reżimowych związkach zawodowych. 2 stycznia 1981 r. członkowie „Solidarności” rozpoczęli strajk okupacyjny w siedzibie byłej Wojewódzkiej Rady Związków Zawodowych. Do protestu przyłączyli się również działacze NSZZR „Solidarność Wiejska”. 5 stycznia 1981 r. powstał wspólny komitet strajkowy z Janem Ogrodnikiem na czele. Jego zastępcami zostali Jan Kułaj i Kazimierz Kościak. Domagano się rejestracji rolniczej „Solidarności”, a także zmian w polityce rolnej państwa, m.in. większych inwestycji na wsi, dostępu do maszyn itp.

9 stycznia 1981 r. do Ustrzyk Dolnych przybyła delegacja z Rzeszowa. Podjęto decyzję o współpracy obu protestujących ośrodków. Po wielu perturbacjach i pertraktacjach, przy wsparciu NSZZ „Solidarność” i Kościoła katolickiego, strajkujący i rządzący podpisali – 18 lutego w Rzeszowie, a 20 lutego 1981 r. w Ustrzykach Dolnych – porozumienia, które przeszły do historii pod nazwą porozumień rzeszowsko-ustrzyckich. Tym samym strajki rzeszowsko-ustrzyckie zostały zakończone. Należy uznać to za tylko częściowy sukces, gdyż zdecydowana większość zapisów miała wybitnie deklaracyjny charakter.

Oprac. Przemysław Wójtowicz

ZADANIA DLA UCZNIĄ

Historyczna nazwa strajków	
Data/okres strajków	
Dwa główne miejsca strajków	
Strony konfliktu	
Nazwy organów strajkowych	
Przyczyny strajku	
Postulaty strajkujących	
Jak się zakończył strajk?	

ZADANIE 14.

Poniżej przedstawiono cztery fotografie dokumentujące strajki rzeszowsko-ustrzyckie, które miały miejsce zimą, na przełomie lat 1980 i 1981. Do każdego zdjęcia dopasuj jeden spośród tytułów znajdujących się pod zdjęciami. Wpisz przy numerze odpowiednią literę (A, B, C, D).

1. - .....

2. - .....

ZADANIE 15.

Przeczytaj fragment listu komitetów strajkowych w Rzeszowie i Ustrzykach Dolnych do prezesa Rady Ministrów wyjaśniającego przyczyny strajku z 1981 r., a następnie rozstrzygnij, czy informacje podane w tabelce pod tekstem są prawdziwe czy fałszywe.

Rzeszów–Ustrzyki [Dolne], dn. 20 I 1981 r.
 Pan Józef Pińkowski
 Prezes Rady Ministrów PRL
 Urząd Rady Ministrów
 ul. Krakowskie Przedmieście [46/48]

[...]

Formy działania ruchu związkowego w Bieszczadach są ściśle dostosowane do szczególnych warunków życia społeczno-gospodarczego w tym regionie. Współdziałanie wszystkich grup zawodowych jest spowodowane warunkami geograficznymi, brakiem wielkich zakładów przemysłowych, dużych skupisk ludzkich, wzajemnym przenikaniem się miasta i wsi.

Z tego względu Federacja Robotników, Rolników i Innych Grup Zawodowych zajmuje się całokształtem życia społeczno-gospodarczego.

[...]

Działalność federacji spotyka się z silnym oporem ze strony władz administracyjnych. Szczególnie represjonuje się działaczy ze środowiska wiejskiego, którzy wspólnie z robotnikami dążą do tworzenia samorządności w oparciu o N[iezależny] S[amorządny] Z[wiązek] Z[awodowy] „Solidarność” i N[iezależny] S[amorządny] Z[wiązek] Z[awodowy] R[olników] „Solidarność Wiejska”. Stosuje się wobec nich kary administracyjne, próbuje się zastraszyć groźbami. Dnia 12 I 1981 członkowie Komitetu Strajkowego (40 osób) pod presją naczelnika ob. Podkowskiego, wiceprokuratora Słabika oraz około 300 uzbrojonych, z psami na smyczach, gotowych do akcji funkcjonariuszy MO i SB zostali wyprowadzeni z U[rzędu] M[iasta] i G[miny Ustrzyki Dolne].

Motywy działania władz w tym przypadku są jasne. Jest ono skierowane przeciw odnowie społecznej i gospodarczej. Konflikt rolników bieszczadzkich z władzami wiąże się przede wszystkim z tworzeniem i rozbudową terenów podległych Urzędowi Rady Ministrów. Ludność zamieszkująca tereny przyległe do ośrodków URM narażana jest stale na niemaskowane niczym bezprawne wysiedlenia. Jej pola uprawne są miejscem żeru dla zwierzyny przedostającej się z terenów łowieckich URM. Miejskowa władza wszystkie spory rozstrzyga na korzyść właścicieli terenów łowieckich w Bieszczadach. Głównym celem działania władz jest więc obrona uprzywilejowanych, tj. części aparatu państwowego korzystającego z usług rekreacyjnych na terenie URM.

Tereny te rozbudowano, usuwając ludność i wyłączając spod uprawy pola o obszarze kilkudziesięciu tysięcy ha! Są to były wsie: Arłamów, Trójca, Łodzianka, Grandziowa, Braniów, Trzcianiec oraz duży kompleks leśny – łącznie 60 tys. ha. Wszystko odgródzone siatką o długości około 120 km!!!

Można też zapytać, co się stało z Funduszem Rozwoju Bieszczadów, powstałym na mocy uchwały Rady Ministrów nr 35/73. Wobec skandalicznego zaopatrzenia rolników w środki produkcji i inne, w szczególnym świetle przedstawia się gwałtowny rozwój na terenach zarządzanych przez URM w okresie 1973–1980 nowoczesnych inwestycji

ZADANIA DLA UCZNIĄ

przeznaczonych dla hodowli bydła oraz luksusowo wyposażanych domków i pałaców. Chodzi tu o Arłamów (gm. Ustrzyki Dolne), Muczne, Wołosate, Caryńskie (gm. Lutowiska). Tylko w okresie 1976–[19]80 wartość tych inwestycji przekracza miliard zł.

W ochronie stanu posiadania uprzywilejowanych grup aparatu władzy aktywnie włączają się służby wyspecjalizowane.

Konflikt w Bieszczadach, gdy zawiodły inne sposoby, musiał znaleźć ujście w strajku okupacyjnym UMiG w Ustrzykach D[olnych]. W ten sposób mieszkańcy Bieszczadów demonstrują swoją gotowość walki do końca w obronie swych praw, normalnego życia w poczuciu bezpieczeństwa i godności osobistej.

Komitet Strajkowy w Ustrzykach Dolnych
NSZZR „Solidarność Wiejska”
NSZZ „Solidarność”

Komitet Strajkowy w Rzeszowie
NSZZ „Solidarność”
NSZZR „Solidarność Wiejska”

Źródło: Andrzej W. Kaczorowski, Tomasz Kozłowski, Jan Olaszek, „Solidarność” Rolników 1980–1989, Warszawa 2010, s. 227–228.

WYKAZ UŻYTYCH SKRÓTÓW:

- MO – Milicja Obywatelska
- NSZZR – Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Rolników
- PRL – Polska Rzeczpospolita Ludowa
- SB – Służba Bezpieczeństwa
- UMiG – Urząd Miasta i Gminy
- URM – Urząd Rady Ministrów

	Prawda (P) Fałsz (F)
1. Strajkujący walczyli m.in. przeciwko bezprawnym wysiedleniom, uprzywilejowaniu rządzących i niesprawiedliwemu dostępowi do dóbr naturalnych i majątku państwowego.	
2. „Solidarność” robotnicza wspierała działania i postulaty strajkujących w Bieszczadach.	
3. W latach 1973–1980 rząd PRL zamiast przeznaczać środki inwestycyjne na rozwój luksusowo wyposażanych domków i pałaców dla nomenklatury partyjnej skierował duże środki budżetowe na nowoczesne inwestycje z myślą o rolnictwie indywidualnym.	

4. Ludność Bieszczad nie zgadzała się na poszerzanie terenów łowieckich dla decydentów partyjnych, gdyż towarzyszyły temu przymusowe wysiedlenia i utrata dorobku życia.	
5. Kolejnym etapem konfliktu w Bieszczadach był strajk okupacyjny w Urzędzie Miasta i Gminy w Ustrzykach Dolnych.	
6. Ludność prowadziła strajk „w obronie swych praw, normalnego życia w poczuciu bezpieczeństwa i godności osobistej”.	

ZADANIE 16.

Przeczytaj fragment tzw. porozumień rzeszowsko-ustrzyckich dotyczący problemu gospodarki ziemią, a następnie uzupełnij brakujące fragmenty w zdaniach umieszczonych pod tekstem.

Protokół porozumienia pomiędzy komisją rządową a komitetem strajkowym w Rzeszowie, działającym w imieniu Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych oraz Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” w Rzeszowie przy udziale przedstawicieli Krajowej Komisji Porozumiewawczej NSZZ „Solidarność”, Rzeszów, 18 lutego 1981 r.

Rzeszów, dnia 18 lutego 1981 r.

W dniach 1–6, 16–18 lutego 1981 r. odbyły się w siedzibie b[yłej] WRZZ w Rzeszowie rozmowy pomiędzy Komisją Rządową a Komitetem Strajkowym działającym w imieniu Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych oraz Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” w Rzeszowie przy udziale przedstawicieli Krajowej Komisji Porozumiewawczej NSZZ „Solidarność”.

W wyniku rozmów, których przedmiotem były postulaty Komitetu Strajkowego, przyjęto następujące ustalenia:

Dział I. Gospodarka ziemią

Odnosnie [do] postulatów w zakresie gospodarki ziemią ustalono, co następuje:

1. Uznaje się za celowe ustawowe wzmocnienie gwarancji nienaruszalności chłopskiej własności, zwłaszcza ziemi oraz prawa do jej dziedziczenia, a także uznanie chłopskiego rolnictwa za trwały i równoprawny element naszej gospodarki narodowej. Powyższa zasada będzie konsekwentnie realizowana w ustawodawstwie i praktyce.

2. W terminie do 31 grudnia 1981 r. Rząd wystąpi z projektem nowelizacji przepisów dotyczących obrotu ziemią, uwzględniając następujące zasady:

- a) zniesienie zakazu zbywania nieruchomości rolnej,
- b) zniesienie dotychczasowych norm maksymalnych z zachowaniem norm ustrojowych określonych w dekrete o reformie rolnej,
- c) uproszczenie przepisów ograniczających podział gospodarstw rolnych,
- d) zniesienie zbędnych barier formalnych uniemożliwiających nabycie na własność nieruchomości rolnych przez osoby związane pracą z rolnictwem, a także osoby zamierzające podjąć pracę w gospodarstwie i dające gwarancję jego należytego prowadzenia.

3. W terminie do 31 grudnia 1981 r. Rząd wniesie do Sejmu projekt ustawy o scalaniu gruntów skonsultowany z przedstawicielami rolników. Ustawa ta zniesie instytucję wymiany gruntów na rzecz jednostek gospodarki społecznej. Rząd zaleci terenowym organom administracji państwowej niestosowanie do tego czasu takich wymian.

4. Decyzje w przedmiocie rozdysponowania gruntów Państwowego Funduszu Ziemi będą podejmowane przy udziale przedstawicielstwa rolników.

5. Począwszy od dnia 1 lipca 1981 r., dotacje i kredyty na zagospodarowanie ziemi będą przyznawane na jednakowych zasadach wszystkim sektorom rolnictwa.

[...]

9. We wszystkich przypadkach bezprawnego lub rażąco krzywdzącego przejęcia na rzecz gospodarki uspołecznionej nieruchomości wchodzących w skład indywidualnego gospodarstwa rolnego należy na wniosek zainteresowanej osoby dokonać zwrotu tej nieruchomości, a gdy to jest niemożliwe – dokonać rekompensaty w formie nieruchomości zamiennej lub odszkodowania pieniężnego. Wnioski w tych sprawach należy składać do wojewody w terminie do dnia 31 grudnia 1981 r.

[...]

1. Rozmowy w Rzeszowie między Komisją Rządową a Komitetem Strajkowym toczyły się w dniach .....

.....

2. Przedmiotem rozmów były.....

.....

3. Podczas rozmów uznano za celowe .....

.....

.....

4. Rząd PRL miał wystąpić do dnia .....

.....

z projektem przepisów dotyczących obrotu ziemią wg ustalonych zasad.

5. ....

.....

.....

należy na wniosek zainteresowanej osoby dokonać zwrotu w formie nieruchomości zamiennej lub odszkodowania pieniężnego.

